ज्ञान शांति मैत्री

महात्मा गांधी अंतरराष्ट्रीय हिंदी विश्वविद्यालय, वर्धा

(संसद द्वारा पारित अधिनियम 1997, क्रमांक 3 के अंतर्गत स्थापित केंद्रीय विश्वविद्यालय)

जनसंपर्क कार्यालय

PUBLIC RELATIONS OFFICE

आज़ादी का अमृत महोत्सव

हिंदी विश्वविद्यालय में संविधान दिवस पर भारतीय संविधान के विविध आयाम विषय पर हुआ विशेष व्याख्यान

दुनिया में प्रसिद्ध है भारत का विस्तृत लिखित संविधान : डॉ. प्रकाश बरतूनिया

हमारा संविधान हमारा स्वाभिमान है : कुलपति प्रो. कुमुद शर्मा

वर्धा, 26 नवंबर 2026 : महात्मा गांधी अंतरराष्ट्रीय हिंदी विश्वविद्यालय में गुरुवार, 26 नवंबर को संविधान दिवस के अवसर पर भारतीय संविधान के विविध आयाम विषय पर आयोजित विशेष व्याख्यान में डॉ. भीमराव अम्बेडकर केंद्रीय विश्वविद्यालय, लखनऊ के पूर्व कुलाधिपति डॉ. प्रकाश बरतूनिया ने कहा कि भारत का संविधान सोच समझ कर तैयार किया हुआ ऐसा दस्तावेज है जो दुनिया में विस्तृत लिखित संविधान के रूप में प्रसिद्ध है। संविधान में 395 अनुच्छेद हैं जिसके अंतर्गत मौलिक अधिकार, मौलिक कर्तव्य,

राज्य के नीति निर्देशक विषयों को शामिल करते हुए कल्याणकारी राज्य की संकल्पना की गयी है। डॉ. बरतूनिया ने विभिन्न अधिनियमों की चर्चा करते हुए 1976 में बने राजभाषा अधिनियम को विस्तार से समझाया। कार्यक्रम की अध्यक्षता कुलपति प्रो. कुमुद शर्मा ने की। व्याख्यान के दौरान डॉ. बरतूनिया ने उपस्थितों के साथ संवाद करते हुए कहा कि संविधान के मौलिक कर्तव्य में जो पर्यावणीय विचार दिया है उसे लेकर हमें अपने कर्तव्य का पालन करना चाहिए।

पोस्ट हिंदी विश्वविद्यालय, गांधी हिल्स, वर्धा-442001 (महाराष्ट्र), भारत

ई-मेल/E-mail: pro.mgahv@hindivishwa.ac.in **वेबसाइट/Website:** www.hindivishwa.org

दूरभाष : +91-7152-252651 मोबाइल/Mobile : 9960562305

अध्यक्षीय उद्बोधन में कुलपति प्रो. शर्मा ने कहा कि हमारा संविधान, हमारा स्वाभिमान है। संविधान के कारण देश के नागरिकों को सर उठाकर जीने का अधिकार मिला है। संविधान की उद्देशिका में स्वतंत्रता, समता और बधुंता ये शब्द संविधान के केंद्र में है। भारतीय संस्कृति की जीवतंता उद्देशिका में सांस देती है। उन्होंने संविधान को लोकतंत्र की गीता करार देते हुए कहा कि विकसित भारत का सपना संविधान के मूल दर्शन को लिए बिना पूरा नहीं होगा। उनका कहना था कि संविधान की हर धारा के भीतर न्याय का प्रकाश भरा हुआ है। उन्होंने आह्वान किया कि संविधान में निहित बंधुता के धागे को बांधकर समाज को समतामूलक बनाए जाने की आवश्यकता है।

कुलपति प्रो. शर्मा ने डॉ. प्रकाश बरतूनिया का स्वागत सूतमाला, शॉल एवं विश्वविद्यालय का प्रतीक चिन्ह देकर किया। उन्होंने संविधान की उद्देशिका का वाचन किया जिसे उपस्थितों ने दोहराया। साहित्य विद्यापीठ के अधिष्ठाता प्रो. श्यामसुंदर पाण्डेय ने स्वागत वक्तव्य प्रस्तुत किया तथा विधि विद्यापीठ के अधिष्ठाता प्रो. जनार्दन कुमार तिवारी ने प्रास्ताविक वक्तव्य दिया। कार्यक्रम का संचालन डॉ. बाबा साहेब अंबेडकर सिदो कान्हू मुर्मू दलित एवं जनजातीय अध्ययन केंद्र के सहायक प्रोफेसर डॉ. राकेश सिंह फकलियाल ने किया तथा केंद्र की सहायक प्रोफेसर डॉ. किरन कुंभरे ने आभार ज्ञापित किया।

कार्यक्रम का प्रारंभ दीप प्रज्ज्वलन एवं बाबासाहब डॉ. भीमराव रामजी आंबेडकर की प्रतिमा पर पुष्पांजलि अर्पित कर किया गया तथा समापन राष्ट्रगीत एवं राष्ट्रगान से किया गया।

इस अवसर पर कुलसचिव डॉ. सुरेन्द्र गादेवार, प्रो. के. बालराजु, डॉ. रविंद्र बोरकर, डॉ. एच.ए. हुनगुंद, डॉ. रामानुज अस्थाना, डॉ. अशोक नाथ त्रिपाठी, डॉ. अमरेन्द्र कुमार शर्मा, डॉ. जयंत उपाध्याय, डॉ. बालाजी चिरडे, डॉ. राजेश लेहकपुरे, डॉ. रेणु सिंह, डॉ. रूपेश कुमार सिंह, डॉ. सीमा बर्गट, डॉ. सुरजीत कुमार सिंह, डॉ. आम्रपाल शेंदरे, डॉ. गौरी शर्मा, डॉ. रणंजय कुमार सिंह, डॉ. प्रमोद जोशी, डॉ. मीरा निचले, डॉ. आदित्य चतुर्वेदी, डॉ. शैलेश मरजी कदम, डॉ. अभिषेक सिंह, डॉ. कोमल कुमार परदेशी, डॉ. चंद्रशेखर पाण्डेय, डॉ. योगेंद्र बाबु, डॉ. हेमचंद्र ससाने, डॉ. जगदीश नारायण तिवारी, डॉ. नितेश कुमार सिंह, बी. एस. मिरगे सहित बड़ी संख्या में शोधार्थी एवं विद्यार्थी उपस्थित रहे। क्षेत्रीय केंद्र प्रयागराज, कोलकाता एवं रिद्धपुर के शिक्षक एवं विद्यार्थी ऑनलाइन सहभागी हुए।

हिंदी विश्वविद्यालयात संविधान दिनानिमित्त भारतीय संविधानाचे विविध आयाम विषयावर विशेष व्याख्यान

भारतीय संविधानाचे विस्तृत लिखित स्वरूप जगात प्रसिद्ध : डॉ. प्रकाश बरतूनिया

आपले संविधान हाच आपला स्वाभिमान आहे : कुलगुरू प्रो. कुमुद शर्मा

वर्धा, दि. २६ नोव्हेंबर २०२६ : महात्मा गांधी आंतरराष्ट्रीय हिंदी विश्वविद्यालयात गुरुवार, २६ नोव्हेंबर रोजी संविधान दिनानिमित्त 'भारतीय संविधानाचे विविध आयाम' या विषयावर विशेष व्याख्यानाचे आयोजन करण्यात आले. या व्याख्यानात डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर केंद्रीय विद्यापीठ, लखनऊचे माजी कुलाधिपती डॉ. प्रकाश बरतूनिया यांनी भारताचे संविधान हे विचारपूर्वक तयार करण्यात आलेला दस्तऐवज असून, जगातील सर्वांत विस्तृत लिखित संविधान म्हणून ते प्रसिद्ध असल्याचे प्रतिपादन केले.

भारतीय संविधानात ३९५ अनुच्छेद असून, त्यामध्ये मूलभूत अधिकार, मूलभूत कर्तव्ये तसेच राज्याच्या धोरणाची मार्गदर्शक तत्त्वे यांचा समावेश करण्यात आला आहे. या माध्यमातून कल्याणकारी राज्याची संकल्पना मांडण्यात आली आहे. विविध अधिनियमांचा संदर्भ देत डॉ. बरतूनिया यांनी १९७६ मध्ये तयार करण्यात आलेल्या राजभाषा अधिनियमाची सविस्तर माहिती दिली. संविधानातील मूलभूत कर्तव्यांमध्ये पर्यावरणविषयक विचार मांडण्यात आला असून, त्यानुसार प्रत्येकाने आपल्या कर्तव्याचे पालन करणे आवश्यक असल्याचे त्यांनी उपस्थितांशी संवाद साधताना सांगितले.

कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी विश्वविद्यालयाच्या कुलगुरू प्रो. कुमुद शर्मा होत्या. अध्यक्षीय मनोगतात प्रो. शर्मा म्हणाल्या की, आपले संविधान हाच आपला स्वाभिमान आहे. संविधानामुळे देशातील नागरिकांना ताठ मानेने जगण्याचा अधिकार मिळाला आहे. भारतीय संविधानाच्या उद्देशिकेतील स्वातंत्र्य, समता आणि बंधुता ही मूल्ये संविधानाच्या केंद्रस्थानी आहेत. भारतीय संस्कृतीची जीवंतता संविधानाच्या उद्देशिकेत प्रतिबिंबित होते. संविधानाला लोकशाहीची गीता संबोधून त्या म्हणाल्या की, संविधानाचे मूलभूत तत्त्वज्ञान आत्मसात केल्याशिवाय विकसित भारताचे स्वप्न साकार होऊ शकत नाही. संविधानातील प्रत्येक कलमात न्यायाचा प्रकाश सामावलेला आहे. बंधुतेचा धागा घट्ट धरून समाज अधिक समतामूलक करण्याची गरज असल्याचे आवाहनही त्यांनी केले.

यावेळी कुलगुरू प्रो. कुमुद शर्मा यांनी डॉ. प्रकाश बरतूनिया यांचे सुतमाला, शाल आणि विश्वविद्यालयाचे स्मृतिचिन्ह देऊन स्वागत केले. त्यांनी संविधानाच्या उद्देशिकेचे वाचन केले आणि उपस्थितांनी त्यांना साथ देत उद्देशिकेचे सामूहिक वाचन केले.

साहित्य विद्यापीठाचे अधिष्ठाता प्रो. श्यामसुंदर पाण्डेय यांनी स्वागतपर भाषण केले, तर विधी विद्यापीठाचे अधिष्ठाता प्रो. जनार्दन कुमार तिवारी यांनी प्रास्ताविक केले. कार्यक्रमाचे संचालन डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर-सिदो कान्हू मुर्मू दलित व जनजातीय अध्ययन केंद्राचे सहायक प्राध्यापक डॉ. राकेश सिंह फकलियाल यांनी केले. सहायक प्राध्यापक डॉ. किरण कुंभरे यांनी आभार मानले.

कार्यक्रमाच्या प्रारंभी दीपप्रज्ज्वलन करण्यात आले तसेच महामानव डॉ. बाबासाहेब भीमराव रामजी आंबेडकर यांच्या प्रतिमेला पुष्पांजली अर्पण करण्यात आली. राष्ट्रीयगीत व राष्ट्रगीताने कार्यक्रमाची सांगता झाली.

या प्रसंगी कुलसचिव डॉ. सुरेन्द्र गादेवार, प्रो. के. बालराजु, डॉ. रविंद्र बोरकर, डॉ. एच.ए. हुनगुंद, डॉ. रामानुज अस्थाना, डॉ. अशोक नाथ त्रिपाठी, डॉ. अमरेन्द्र कुमार शर्मा, डॉ. जयंत उपाध्याय, डॉ. बालाजी चिरडे, डॉ. राजेश लेहकपुरे, डॉ. रेणु सिंह, डॉ. रूपेश कुमार सिंह, डॉ. सीमा बर्गट, डॉ. सुरजीत कुमार सिंह, डॉ. आम्रपाल शेंदरे, डॉ. गौरी शर्मा, डॉ. रणंजय कुमार सिंह, डॉ. प्रमोद जोशी, डॉ. मीरा निचले, डॉ. आदित्य चतुर्वेदी, डॉ. शैलेश मरजी कदम, डॉ. अभिषेक सिंह, डॉ. कोमल कुमार परदेशी, डॉ. चंद्रशेखर पाण्डेय, डॉ. योगेंद्र बाबु, डॉ. हेमचंद्र ससाने, डॉ. जगदीश नारायण तिवारी, डॉ. नितेश कुमार सिंह, बी. एस. मिरगे यांच्यासह मोठ्या संख्येने शोधार्थी व विद्यार्थी उपस्थित होते.

विश्वविद्यालयाचे प्रादेशिक केंद्र प्रयागराज, कोलकाता आणि रिद्धपूर येथील शिक्षक व विद्यार्थ्यांनी ऑनलाइन माध्यमातून या कार्यक्रमात सहभाग घेतला.